

**Sprawozdanie z XI Toruńskiej Konferencji Dydaktycznej,
„ Aktualność poglądów dydaktycznych Kazimierza Sośnickiego w okresie
przemian edukacyjnych na początku XXI wieku”, Toruń 11. 12. 2002**

Już po raz jedenasty odbyła się w Toruniu Konferencja Dydaktyczna zorganizowana z inicjatywy Profesora Józefa Półturzyckiego, przez Zakład Dydaktyki Instytutu Pedagogiki UMK. W tym roku protektorat nad Konferencją sprawował Dziekan Wydziału Humanistycznego UMK, Profesor Witold Wojdyło. Tegoroczne obrady poświęcone zostały postaci wybitnego pedagoga, dydaktyka, logika, założyciela i pierwszego dyrektora Instytutu Pedagogiki w Toruniu - Profesora Kazimierza Sośnickiego. Jednym z głównych powodów podjęcia rozważań na temat życia i twórczości naukowej właśnie tej nietuzinkowej postaci polskiej pedagogiki, była przypadająca w styczniu 2003 roku 120 rocznica urodzin K. Sośnickiego.

Obrady otworzył prof. Józef Półturzycki, który przywitał serdecznie przybyłych uczestników. Inauguracyjne wystąpienie wygłosił Dziekan, prof. Witold Wojdyło, który nawiązał do historii Toruńskich Konferencji Dydaktycznych. W Konferencjach tych uczestniczyli w ciągu dziesięciu lat przedstawiciele 51 uniwersytetów i szkół pedagogicznych z całego kraju i z zagranicy (np. z Uniwersytetu Humboldta w Berlinie). Nieodmiennie od samego początku Konferencje prowadzili prof. Józef Półturzycki, prof. E. Anna Wesołowska, a także, przez pewien czas, mjr Jan Majkut z Wyższej Szkoły Oficerskiej w Toruniu. Dziekan zakończył przemówienie podziękowaniami dla organizatorów Konferencji i wręczył Profesorowi Józefowi Półturzyckiemu List Gratulacyjny od władz dziekańskich.

Natomiast Profesor E. Anna Wesołowska wygłosiła kilka słów o Kazimierzu Sośnickim jako organizatorze kierunku pedagogika w Toruniu.

Odczytany również został list Dyrektora Instytutu Pedagogiki UMK, prof. Aleksandra Nalaskowskiego, do uczestników Konferencji.

Pierwszą sesję referatową rozpoczął prof. Józef Półturzycki wystąpieniem na temat *Kazimierz Sośnicki - człowiek i dzieło*. Profesor mówił w skrócie biografii wybitnego pedagoga, o jego pracy jako nauczyciela, dyrektora, kuratora we Lwowie, wykładowcy pedagogiki na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i Wyższej Szkoły Handlu, nauczyciela na tajnych kompletach podczas II wojny światowej. To pierwszy

okres w życiu Sośnickiego. Drugi, po wojnie, to praca na utworzonym dopiero co Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz stworzenie i prowadzenie Instytutu Pedagogiki. Niestety, wskutek zawirowań politycznych, tak częstych w okresie PRL-u, Kazimierz Sośnicki zmuszony był opuścić Toruń. Przeniósł się do Gdańska, gdzie do końca życia wykładał i publikował prace. Profesor J. Półturzycki podkreślił w swoim wystąpieniu, iż K. Sośnicki dążył do dydaktyki naukowej, epistemologicznej, opierając ją na podstawach filozofii i logiki. Zajmował się również pedagogiką ogólną, porównawczą oraz teorią wychowania.

Również próbę wyróżnienia okresów, ale w twórczości K. Sośnickiego podjęła w referacie prof. Halina Gajdamowicz. Niestety, z powodu choroby Pani Profesor nie mogła wystąpić, jednak skrót referatu w jej imieniu przestawiła dr Agata Rogalska - Marasińska. Profesor H. Gajdamowicz zauważyła 3 okresy w twórczości K. Sośnickiego: 1) od 1910 roku - kiedy powstały prace dotyczące logiki i metodologii nauk, publikowane pod wpływem nauki u K. Twardowskiego; 2) lata 30 - ste - gdy dominowało zainteresowanie wychowaniem państwowym, pedagogiką porównawczą, analizą systemów pedagogicznych, pedagogiką kultury i Kerschensteinera; 3) lata powojenne - czyli okres twórczości toruńskiej i gdańskiej rozwijającej głównie myśl dydaktyczną K. Sośnickiego. Ponadto w referacie uwypuklony został pogląd Sośnickiego mówiący, iż pedagogika jest nauką humanistyczno - filozoficzną, dowodzący szerokiego pojmowania tej dziedziny przez wybitnego pedagoga.

W wystąpieniu na temat *Kazimierz Sośnicki o samokształceniu pedagogicznym a kompetencje i kultura pedagogiczna nauczyciela*, prof. Zofia Żukowska poruszyła zagadnienie metod samokształcenia w ujęciu K. Sośnickiego. W tej kwestii wyróżniał on bowiem: studiowanie reprodukcyjne oraz samodzielne rozważania. Wyszczególniał ponadto ewentualne trudności w pracy samokształceniowej i dawał porady jak je przezwyciężyć. Kładł również nacisk na strukturę studiowanej pracy - jasny plan jej treści.

Ciekawie przybliżył postać wybitnego pedagoga doc. dr Stanisław Nalaskowski, w referacie *Jeden z zawodowych epizodów w biografii Kazimierza Sośnickiego*. Epizod ten dotyczył egzaminu na nauczyciela gimnazjum, który Sośnicki zdawał w 1906 roku. Docent dr S. Nalaskowski, na podstawie protokołu tego egzaminu, przedstawił zadania, jakie musiał wykonać Sośnicki, m.in. z matematyki, fizyki, języka polskiego jako wykładowego, języka niemieckiego, filozofii i psychologii, by zostać zatrudnionym jako nauczyciel. Dowodzi to tego, jak surowe były niegdyś wymagania wobec kandydatów do prowadzenia pracy dydaktyczno - wychowawczej z dziećmi i młodzieżą.

O odpowiedzialności w ujęciu K. Sośnickiego mówiła prof. Joanna Rutkowiak.

Odwołując się między innymi do takich prac jak: „Istota i cele wychowania”, „Teoria środków wychowania”, przedstawiła rozumienie odpowiedzialności wg Sośnickiego jako „stosunek sprawcy do sankcji”. Uważał on, iż równie ważne jest czynienie siebie samodzielnym obserwatorem, co prof. Rutkowiak określiła jako umiejętność mającą znaczenie dzisiaj, odnośnie uczestnictwa w demokracji.

W podsumowaniu pierwszej sesji wystąpił prof. Zbigniew Kwieciński, który był studentem K. Sośnickiego. Profesor dzielił się swoimi wspomnieniami z okresu studiów. Określił również Sośnickiego jako człowieka unikającego stronniczości, który dokonywał rekonstrukcji głównych paradygmatów pedagogiki, porównywał je i wyłuszczał różnice między nimi. Dążył bowiem w swoich wypowiedziach do obiektywizmu.

Drugą sesję referatową rozpoczęła prof. E. Anna Wesołowska na temat *Wychowanie państwowe w interpretacji Kazimierza Sośnickiego*. Pani Profesor wspomniała głównie pracę Sośnickiego „Podstawy wychowania państwowego” z 1933 roku, ale i publikacje „Państwo i szkoła” oraz „Nauka szkolna a światopogląd”. W pracach tych K. Sośnicki wyjaśniał nie do końca wówczas rozumiane terminy, jak np. państwo, istotę wychowania państwowego, cele tego wychowania, treści, środki oraz pojęcie etosu państwowego i jego typy. Profesor E.A. Wesołowska scharakteryzowała cechy etosu podane przez Sośnickiego oraz zinterpretowała stwierdzenie, iż etos państwowy powinien być przeżywany przez człowieka rozumowo, uczuciowo i czynnie.

Aktualność poglądu Kazimierza Sośnickiego dotyczącego metod nauczania przedstawił w referacie prof. Franciszek Bereźnicki. W dydaktyce Sośnickiego bowiem, podstawowym pojęciem jest pojęcie czynności, metody. Profesor podkreślił, iż Sośnicki zwracał uwagę na budzenie u uczniów samodzielnego myślenia, na należyte przygotowanie nauczyciela do wdrażania uczniów do samodzielności w działaniu i myśleniu. Metody łączył Sośnicki z formami nauczania, spośród których wyróżnił formy podające i poszukujące.

Dr Janina Świrko - Pilipczuk poruszyła w swoim wystąpieniu kwestię ogólności dydaktyki w ujęciu K. Sośnickiego. Ogólność ta odnosi się głównie do systemów dydaktycznych, które mogą być rozpatrywane z punktu widzenia wspólnych dla nich zagadnień. W tym wypadku dydaktyka podejmuje się opisu, ale nie formułuje norm i nie uznaje tego, iż na dane zagadnienie jest tylko jedna odpowiedź. Jak zaznaczyła to Pani Doktor, ogólność tej dydaktyki polega na formułowaniu poglądu na całość tychże systemów.

O *Wkładzie Kazimierza Sośnickiego w rozwój koncepcji nauczania strukturalnego* mówił prof. Eugeniusz Piotrowski. Według Sośnickiego struktura to określony układ elementów, na który składają się prawa, pojęcia będące w określonych relacjach oraz treści

podstawowe i pochodne. Struktura treści przedmiotu oraz struktura wiedzy w umyśle ucznia to dwie ważne kwestie, które powinien sobie uświadamiać nauczyciel. Sośnicki twierdził bowiem, iż tylko uporządkowana wiedza może być wiedzą funkcjonalną, co zostało uwydatnione w referacie.

Dr Bolesława Jaworska podjęła się dokonania przeglądu spuścizny K. Sośnickiego. Pani Doktor skupiła się głównie na okresie lwowskim, gdy Sośnicki napisał około 50 pozycji. W swoich pracach głównie wypowiadał się na temat metody, a także *praxis* pedagogiki oraz nauki w ogóle. Interesował się również kształtowaniem się światopoglądu. Sam publikował podręczniki oraz metodyki do nauczania przedmiotów.

Kazimierza Sośnickiego jako twórcę dydaktyki epistemologicznej przedstawił dr Henryk Góra. W wystąpieniu zwrócił uwagę, iż Sośnicki uważał światopogląd za najwyższą normę kształcenia dydaktycznego. Natomiast wobec celów i treści nauczania wysuwał postulat prawdziwości (wg klasycznego kryterium prawdy). Wobec tego Sośnicki wymagał, by dydaktyka kształtowała głębokość myślenia, jego wielokierunkowość, bystrość i logiczność. Uważał, iż z prawdziwością myślenia łączy się jednocześnie jego obiektywność.

Z kolei doc. dr Marian Pyrz przedstawił K. Sośnickiego jako twórcę dydaktyki analitycznej, na co największy wpływ wywarła nauka odbyta u K. Twardowskiego. W referacie przedstawiony został pogląd Sośnickiego na wprowadzenie terminu „dydaktyka analityczna”. Uważał on, iż termin ten mógłby funkcjonować na takiej samej zasadzie, na jakiej funkcjonuje etyka i estetyka analityczna. Omawiał również metody, którymi posługuje się owa dydaktyka, a także odwoływał się do platońskiej definicji wiedzy, której 3 aksjomaty obowiązują do dziś.

O koncepcji podręcznika szkolnego według K. Sośnickiego mówiła w swoim referacie dr Ewa Zalewska. Sośnicki w pracy „Ogólne założenia podręczników szkolnych”, dawał orientację odnośnie tego czym jest podręcznik, jak powinien być zbudowany, jak go wykorzystać itp. Jak jednak zauważyła Pani Doktor, Sośnicki częściej stawiał czytelnikowi pytania, niż dawał odpowiedzi. Współcześnie wskazania Sośnickiego są nadal aktualne, zwłaszcza w sytuacji, gdzie nauczyciel ma ogromny wybór podręczników. Wobec tego każdy nauczyciel musi mieć wyrobione kryteria owego wyboru, zwracając również uwagę na potrzeby uczniów.

Zagadnienie „tłumaczy” zasad nauczania K. Sośnickiego, podjęte przez dr Marię Groenwald, rozpoczęło trzecią sesję obrad. Jedną z zasad proponowanych przez Sośnickiego mówiła o tym, aby egzaminy nie stały się ważniejsze od wychowania. Dlatego nauczyciel

powinien stać się dla ucznia najważniejszym tłumaczem świata, w którym żyjemy. Pani Doktor zwróciła uwagę na aktualność tego poglądu. W dzisiejszych czasach bowiem, jeśli nauczyciel nie wywiązuje się właściwie z tej roli, przejmują ją media, internet. Jednak nie zawsze są one dobrymi tłumaczami tego świata.

Istotę uczenia się w ujęciu Kazimierza Sośnickiego przedstawiła w swoim wystąpieniu dr Renata Górska. Odwołując się do dwóch wyróżnionych przez Sośnickiego rodzajów uczenia się: naturalnego (przez działanie, nabycie doświadczenia) oraz sztucznego (pamięciowego), Pani Doktor podkreśliła, iż Sośnicki proponował traktować uczenie się jako proces poznawczy. Jednakże nie każde poznanie jest uczeniem się. W uczeniu się bowiem, ważny jest element twórczości - sposób dochodzenia do wiedzy. Równie ważnym aspektem jest utrwalanie wiedzy, a także jej praktyczne wykorzystanie. Wtedy uczenie się stanowi pełny akt.

Czy K. Sośnicki jest obecny w wirtualnym świecie? Na to pytanie w swoim referacie odpowiadał dr Jacek Górniewicz. Okazuje się, iż tak popularne medium jakim jest internet, nie interesuje się zbyt wybitnym pedagogiem. Brak jest stron WWW poświęconych życiu i twórczości K. Sośnickiego, poza wzmianką w internetowej encyklopedii WIEM. W wystąpieniu pojawił się postulat o wypełnienie tej luki, stworzenie stron internetowych poświęconych Sośnickiemu, a także portalu wybitnych polskich pedagogów.

Po zakończeniu trzech sesji referatowych odbyła się dyskusja, w której głos zabrali m.in. dr M. Pyrz, który wypowiedział się na temat systemu K. Sośnickiego, prof. E.A. Wesołowska, która podkreśliła szczególnie to, iż Sośnicki w swoich pracach podejmował tematy tak ważne jak i trudne. Pojawiły się również głosy innych uczestników dzielących się doświadczeniami ze współpracy z wybitnym pedagogiem. Zamknięcia obrad dokonał prof. J. Pólturzycki.

W tegorocznej XI Toruńskiej Konferencji Dydaktycznej uczestniczyły 92 osoby: przedstawiciele 12 uczelni wyższych (8 uniwersytetów, AWF, WSO we Wrocławiu. Wyższej Szkoły Pedagogiczno - Humanistycznej w Łowiczu oraz Wyższej Szkoły im. P. Włodkowica w Płocku), a także doktoranci i studenci UMK. Wygłoszono w sumie 23 wystąpienia, w tym 8 komunikatów. Jak bogata i różnorodna jest twórczość naukowa K. Sośnickiego - o tym świadczy chociażby sama różnorodność tematów wygłoszonych referatów. Każdy z referatów naświetlał inną część jego poglądów - w zależności czy to od dziedziny (np. dydaktyka, metodyka, wychowanie państwowe), czy też od okresu życia i twórczości. Dowodzi to wszechstronności K. Sośnickiego, który to wybitny pedagog, dydaktyk i logik, jest wciąż postacią niedocenianą i nie do końca poznaną. Pozostaje jeszcze

wiele do odkrycia w kwestii jego poglądów na pedagogikę i naukę. XI Toruńska Konferencja Dydaktyczna była wydarzeniem wielkiej wagi. Uczczono w ten sposób rocznicę urodzin Kazimierza Sośnickiego, a także przypomniano najważniejsze prace w jego dorobku. Wydarzenie to powinno spowodować większe zainteresowanie postacią tego pedagoga.